

Nápev *tropárov* 7. hlasu

ruténskej tradície bulharského rospevu

Pramene ruténskej tradície: L1709, L1816, VS, ZM, J672, I229 (SI, S454-7)¹

Pramene tradície prostopenia: Bokšay (Bš), Choma (Xm), Bobák (Bb), Orosz (Or)

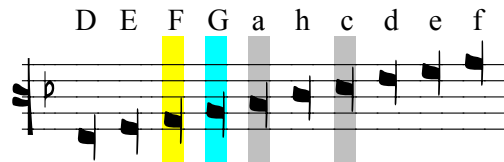
Model *tropárovej* melódie nachádzame v ruténskych irmologionoch najčastejšie iba s textom „*Boh Hospód*“. *Tropárová* melódia aplikovaná priamo na *tropár* je zriedkavejšia (S454-7, VS, ZM, L1816). Naopak, v *prostopení* je nosným textom melódie práve *tropár*.

Ruténsky nápev *tropárov* 7. hlasu je pozoruhodný predovšetkým svojou jednoduchosťou, pričom na rozdiel od ostatných hlasov neexistuje (nezachoval sa?) jeho „veľký“ variant. Takisto je výnimočný mimoriadnou stabilitou melódie s minimálnym množstvom iba nepodstatných odchýliek, pričom sa nápev podstatne nemení ani v ústnej tradícii *prostopenia*.

¹ Ruské záznamy melódie zodpovedajú ruténskym, líšia sa iba prízvukovými úpravami.

Strednobyzantský nápev (12.-15. stor.)

Stupnica 7. hlasu:

Najstarší nám dostupný nápev 7. hlasu, ktorý súvisí so spevom tropárov, je jednoduchý psalmodický model, ktorý z aténskeho rukopisu EBE 2458² prepísal Ch. Troelsgård³. Na rozdiel od iných hlasov ho nachádzame v dvoch variantoch. Nižší (I.) má deklamačný tón *a* a finálu *F*, vyšší (II.) pri deklamácii osciluje medzi *a* – *c* a jeho finálou je tón *G*. Dvojakosť finály v 7. hlase (dualita F-G) nie je okrajovým javom a má výraznú paralelu aj v ruténskej a ešte viac v ruskej tradícii ZR.

I.

Δό-ξα Πα-τρί και Υι-ώ και Α-γί-ω Πνεύ-μα- -τί, ...

II.

Δό-ξα Πα-τρί και Υι-ώ και Α-γί-ω Πνεύ-μα- -τί, ...

Ἐ-ξο-μο-λο-γή-σο-μαι σοι, Κύ-ρι-ε, ἐν ὅ-λη καρ-δί-α μου,

δι-η-γή-σο-μαι πάν-τα τὰ θαυ-μά-σι-ά σου

² Rukopis je datovaný do roku 1360, ale uvedený psalmodický model je nepochybné starší.

³ Ch. Troelsgård, Cantus Planus Conference, Lillafüred 2004.

Psalmodia predstavuje pružne adaptabilný model akcentovaného čítania, v ktorom môžeme identifikovať nasledujúce tri stavebné prvky:

1. Deklamačný tón je *a*, nástup fráz sa „dotýka“ tónu *D*:

2. V dlhšej deklamácii sa akcenty vyjadrujú stúpaním melódie k tercii nad tónom *a*. Invariantným prvkom sa javí postupnosť troch tónov *c h a*.

3. Koniec fráz tvorí formula s deklamačným tónom *a* finálou G alebo F. Tu musíme zdôrazniť, že nejde o dve záverové formuly, ale o dva varianty jednej formuly (F-G dualita). Ide totiž o zjednodušený tvar *#voznosu konečného*, ktorý sa aj na iných miestach (najmä v stichirách) vyskytuje v týchto dvoch variantoch.

A. Psalmodia, koncová formula, finála F

Byz. *voznos konečný* (typ III), 12.-14. stor.

B. Psalmodia, koncová formula, finála G

Byz. *voznos konečný* (typ II), 12.-14. stor.

Ruténsky nápev (16.-19. stor.)

L1709

Б^ѣГО-СПО^ѣ ѿ ѿ-ВН-СА НА^ѣ, Б^ѣГО-САО-В^ѣ ГРА-ДЫ^ѣ ВО ѿ-МА ГО-ПО-НЕ.

L229,VS

Б^ѣГО-СПО^ѣ ѿ ѿ-ВН-СА НА^ѣ, Б^ѣГО-САО-В^ѣ ГРА-ДЫ^ѣ ВО ѿ-МА ГО-ПО-НЕ.

J672

Б^ѣГО-СПО^ѣ ѿ ѿ-ВН-СА НА^ѣ, Б^ѣГО-САО-В^ѣ ГРА-ДЫ^ѣ ВО ѿ-МА ГО-ПО-НЕ.

ZM

Б^ѣГО-СПО^ѣ ѿ ѿ-ВН-СА НА^ѣ, Б^ѣГО-САО-В^ѣ ГРА-ДЫ^ѣ ВО ѿ-МА ГО- - ПО- НЕ.

L1816

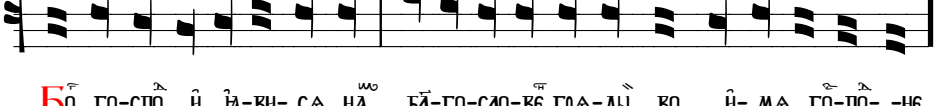
Б^ѣГО-СПО^ѣ ѿ ѿ-ВН-СА НА^ѣ, Б^ѣГО-САО-В^ѣ ГРА-ДЫ^ѣ ВО ѿ-МА ГО-ПО- -НЕ.

Xm,BS

Б^ѣГО-СПО^ѣ ѿ ѿ-ВН-СА НА^ѣ, Б^ѣГО-САО-В^ѣ ГРА-ДЫ^ѣ ВО ѿ-МА ГО-ПО- -НЕ.

Or

Б^ѣГО-СПО^ѣ ѿ ѿ-ВН-СА НА^ѣ, Б^ѣГО-САО-В^ѣ ГРА-ДЫ^ѣ ВО ѿ-МА ГО-ПО- -НЕ.

Tropár

VS
МЗ-ДРЛ-ШН̄ КРЕ-СТО СВО-Н̄ СМЕЛ̄, Н̄ Ш-ВЕР̄Ъ Е-СИ РЛ-БО-НИ-КЛ̄ РЛ̄

ZM
МЗ-РЛ-ШН̄ Е-СИ КРЕ-СТО ТВО-Н̄ СМЕЛ̄, Н̄ Ш-ВЕР̄Ъ Е-СИ РЛ-БО-НИ-КЛ̄ РЛ̄

S454
МЗ-РЛ-ШН̄ Е-СИ КРЕ-СТО ТВО-Н̄ СМЕЛ̄, Ш- - ВЕР̄Ъ Е-СИ РЛ-БО-НИ-КЛ̄ РЛ̄

L1816
МЗ-РЛ-ШН̄ Е-СИ КРЕ-СТО ТВО-Н̄ СМЕЛ̄, Ш- - ВЕР̄Ъ Е-СИ РЛ-БО-НИ-КЛ̄ РЛ̄

Xm, Bš
МЗ-РЛ-ШН̄ Е-СИ КРЕ-СТО ТВО-Н̄ СМЕЛ̄, Ш-ВЕР̄Ъ Е-СИ РЛ-БО-НИ-КЛ̄ РЛ̄

Bb
МЗ-РЛ-ШН̄ Е-СИ КРЕ-СТО ТВО-Н̄ СМЕЛ̄, Ш-ВЕР̄Ъ Е-СИ РЛ-БО-НИ-КЛ̄ РЛ̄

Or
МЗ-РЛ-ШН̄ Е-СИ КРЕ-СТО ТВО-Н̄ СМЕЛ̄, Н̄ Ш-ВЕР̄Ъ Е-СИ РЛ-БО-НИ-КЛ̄ РЛ̄

VS
 MV-PO- HO-CH-ЦА ПЛА ПРѢ-ЛО-ЖИ, Ъ Ѡ-ПО-СТОЛО ПРѢПО-ВѢ- -ДА-ТИ ПО-ВѢ-ЛѢ,

ZM
 MV-PO- HO-CH-ЦА ПЛА ПРѢ-ЛО-ЖИ, Ъ Ѡ-ПО-СТОЛО ПРѢПО-ВѢ- -ДА-ТИ ПО-ВѢ-ЛѢ,

S454
 MV-PO- HO-CH-ЦА ПЛА ПРѢ-ЛО-ЖИ Ѡ-СН, Ъ Ѡ-ПО-СТОЛО ПРѢПО-ВѢ-ДА-ТИ ПО- ВѢ-ЛѢ Ѡ-СН

L1816
 MV-PO- HO-CH-ЦА ПЛА ПРѢ-ЛО-ЖИ Ѡ-СН, Ъ Ѡ-ПО-СТОЛО ПРѢПО-ВѢ-ДА-ТИ ПО- ВѢ-ЛѢ Ѡ-СН

Xm
 MV-PO- HO-CH-ЦА ПЛА ПРѢ-ЛО-ЖИ Ѡ-СН, Ъ Ѡ-ПО-СТО-ЛО ПРѢПО-ВѢ-ДА-ТИ ПО-ВѢ-ЛѢ Ѡ-СН

Bš
 MV-PO- HO-CH-ЦА ПЛА ПРѢ-ЛО-ЖИ Ѡ-СН, Ъ Ѡ-ПО-СТО-ЛО ПРѢПО-ВѢ-ДА-ТИ ПО-ВѢ-ЛѢ Ѡ-СН

Bb
 MV-PO- HO-CH-ЦА ПЛА ПРѢ-ЛО-ЖИ Ѡ-СН, Ъ Ѡ-ПО-СТО-ЛО ПРѢПО-ВѢ-ДА-ТИ ПО-ВѢ-ЛѢ Ѡ-СН

Or
 MV-PO- HO-CH-ЦА ПЛА ПРѢ-ЛО-ЖИ Ѡ-СН, Ъ Ѡ-ПО-СТО-ЛО ПРѢПО-ВѢ-ДА-ТИ ПО-ВѢ-ЛѢ Ѡ-СН

VS
 ἰά- -κω βο-κρεσ̃ ἐ-χι χρ̃-τε βο- θε, πο-δα-λ̃ μι-ρο-βη βε-λί- - -ιο μη-λο.^a

ZM
 ἰά- -κω βο-κρε-σε χρ̃-το ἰά-κο β̃γ̃ζ, δα-ρ̃λ-λ̃ μι-ρο-βη βε-λί- - -ιο μη-λο.^a

S454
 ἰά- -κω βο-κρεσ̃ ἐ-χι χρ̃-τε βο- θε, δα-ρ̃λ-λ̃ μι-ρο-βη βε-λί- - -ιο μη-λο.^a

L1816
 ἰά- -κω βο-κρεσ̃ ἐ-χι χρ̃-τε βο- θε, δα- - - ρ̃λ̃ μιρο-βη βε- -λί-ιο μη- λο.^a

Xm
 ἰά- -κω βο-κρεσ̃ ἐ-χι χρ̃-τε βο- θε, δα-ρ̃λ-λ̃ μιρο-βη βε-λί-ιο μη-λο.^a

Bs
 ἰά- -κω βο-κρεσ̃ ἐ-χι χρ̃-τε βο- θε, δα-ρ̃λ-λ̃ μιρο-βη βε-λί-ιο μη-λο.^a

Bb
 ἰά- -κω βο-κρεσ̃ ἐ-χι χρ̃-τε βο- θε, δα-ρ̃λ-λ̃ μιρο-βη βε-λί-ιο μη-λο.^a

Or
 ἰά- -κω βο-κρεσ̃ ἐ-χι χρ̃-τε βο- θε, δα-ρ̃λ-λ̃ μιρο-βη βε-λί-ιο μη-λο.^a

Ba

Dlhý záver:

L1816

Analýza melódie BR

Iteratívna melódia bulharského rospevu má dvojformulové jadro. V rukopisných RI je ruténsky nápev jednoduchý so štruktúrou AB AB ... AB', kde koncová formula B' predstavuje miernu modifikáciu priebežnej B.

V nasledujúcom prehľade nechávame bokom melodické odchýlky spôsobené prízvukovými úpravami (L1816, ruské zdroje).

Iteratívna formula A

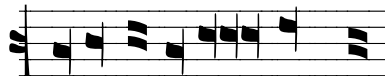
RI, Prostopenie (úvodná formula)

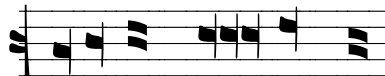
S454

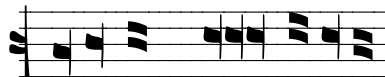
Choma, Bobák (vnútorná formula)

Bokšay (vnútorná formula)

Orosz (vnútorná formula)

Formula A v prostopení sa pri ďalšom iterovaní prekvapivo zvyšuje o kvartu. Je nepravdepodobné, že by išlo výsledok prirodzeného viachlasu, skôr ide o kantorské alternovanie motívu. U Orosza je kadencia dlhšia o slabiku – nie je jasné, či ide o autentický melodický variant alebo Oroszovu úpravu.

Iteratívna formula B – priebežná

RI

VS

S454

Or

Xm, Bš

Bb

Aj formula B je v RI stabilná. Zaujímavý, iba jednorazový variant nachádzame v S454 – jeho predkadenčná časť zodpovedá zjednodušeniam, ktoré pozorujeme v prostopení. Vlastná kadencia sa v prostopení zvýšila o terciu.

Iteratívna formula B – koncová

RI – Boh Hospód'

S454, VS

J672

Or

Xm, Bš, Ba

Bb

Ba

VS

ZM

Bš, Ba

Koncová formula B' sa v speve *Boh Hospód'* nelíši od priebežnej B. V tropároch sa kadencia spomaľuje a rozdeľuje podobným spôsobom ako koncové popevky 7. hlasu v ZR. V prostopení sa nástup zvyšuje o terciu alebo úplne vypadáva, predkadenčná časť je jednoduchšia a kadencia je bez rodrobenia.

Pôvod melódie

Tropárové melódie ruténskej tradície BR sú potomkom strednobyzantskej psalmódie. V 7. hlase sa táto súvislosť ukazuje po transpozícii ruténskych nápevov o tón vyššie.⁴

V iteratívnej formuli A (v pôvodnom „nevytercovanom“ tvare) môžeme vidieť prvky psalmodickej akcentácie. Podobnosť nie je dokonalá, dôležité však je, že ide v podstate o rozvinutú deklamáciu na rovnakom základnom tóne.

RI, Iteratívna formula A

Byz. psalmódia, akcentovaná deklamácia

V iteratívnej formuli B je vzťah k psalmódii výraznejší v prípade melódie z S454. Deklamácia v tropároch je o terciu vyššie a ako vidno z melódie S454, ide zrejme o novší posun. Kostrové tóny kadencie sú v súlade.

S454, Iteratívna formula B

Byz. psalmódia, koncová formula, finála G

Ak boli vyššie uvedené porovnania správne, môžeme konštatovať, že v byzantskej psalmódii 7. hlase sa tón *h* neznižoval a vo všeobecnosti v 7. hlase určite tón *h* nebol permanentne znížený.

Pre ruténsky nápev tropárov zas môžeme stanoviť nasledovnú lokalizáciu stupnice:

7. hlas, tropáre BR: G a h c d e

⁴ Najnáročnejším krokom tejto operácie je prekonať prvotné nadšenie z pôsobivej, ale iba zdanlivej totožnosti finály F v ruténskych tropároch s teoretickým základom F byzantského 7. hlase.